

В. О. Бака

*Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка*

УДК 94(437):338.24.021.8«1990/1993»

**ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ В ДЕМОКРАТИЧНІЙ
ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ (1990–1992 рр.)**

V. Baka

Kyiv National Taras Shevchenko University

***Economic Transformation in Democratic Czechoslovakia
(1990–1992)***

У статті розглядається проведення економічних реформ у Чеській і Словацькій Федеративній Республіці, які відбувалися після Оксамитової революції з 1990 по 1992 рр.

Ключові слова: економічна реформа, Чехословаччина, ЧСФР, приватизація, реституція, постсоціалістична трансформація.

The article deals with the problem of the implementation of economic reforms in the Czech and Slovak Federal Republic, which took place in the aftermath of the Velvet Revolution, from 1990 to 1992. The author examines the positive and negative effects of economic transformation in the Czech Republic and the Slovak Republic. Particular attention is paid to influence of siting of the defense industry in the growth of unemployment in Slovakia. The article also touches upon the issue of privatization process, defined its main elements and stages. It is spoken in detail about illegal machinations, which are primarily engaged in by privatization investment funds. According to the article, Czechoslovakian politicians and economists agreed on a scenario of rapid market reforms, and Czech part of the federation was been better prepare for this step. Much attention is given to the problem of restitution of property that was nationalized in the period of communism. The researcher concludes that the economic transformation have contributed to the collapse of the federal state of Czechs and Slovaks.

Keywords: economic reform, Czechoslovakia, ČSFR, privatization, restitution, post-socialist transformation.

В статье рассматривается проведение экономических реформ в Чешской и Словацкой Федеративной Республике, которые происходили после Бархатной революции с 1990 по 1992 гг. Автор изучает положительные и отрицательные последствия экономических преобразований для Чешской Республики и для Словацкой Республики.

Ключевые слова: экономическая реформа, Чехословакия, ЧСФР, приватизация, реституция, постсоциалистическая трансформация.

На початку 1990-х рр. виникла потреба в структурній перебудові економіки посткомуністичних держав для її пристосування до ринкових відносин та інтеграції до західноєвропейських ринків. Це було необхідною передумовою для входження країн регіону до євроатлантичних організаційних структур. Одночасно з ліквідацією авторитаризму, демократичними перетвореннями, формуванням основ громадянського суспільства, створенням нової концепції зовнішньополітичного мислення мав сформуватись і новий підхід до економіки. Слід було доволі швидко перейти від командно-адміністративної економіки на ринкову.

Проблемі розпаду Чехословаччини присвячено праці передусім чеських дослідників Я. Рихліка [7], Е. Стейна [8], Й. Сука [9]. Серед російських авторів виділимо Е. Задорожнюк, що присвятила цьому періоду окремий розділ колективної монографії «Власть — общество — реформы: Центральная и Юго-Восточная Европа. Вторая половина XX века» [1]. Водночас поза увагою дослідників зазвичай залишаються економічні передумови розпаду федеративної держави, вплив саме економічних факторів на конкретні кроки чехословацьких політиків.

Метою цієї статті є аналіз конкретних кроків економічної реформи Чеської та Словацької Федеративної Республіки, що відбувалася в 1990–1992 рр., її впливу на подальшу дезінтеграцію федеративної держави чехів і словаків.

Перш ніж розпочати структурні перетворення, керівництву Чехословаччини необхідно було визначитися з концепцією та стратегією економічних реформ. У первинних програмах чеського Громадянського форуму та словацького Суспільства проти насилля про приватизацію не йшлося. Також із тактичних мотивів там не вживали термін «капіталізм». Творці програм справедливо боялися, що в посткомуністичному суспільстві ці поняття сприймуть негативно [7, с. 589]. Існувало кілька сценаріїв трансформації в економіці, запропонованих федеральному уряду. Теоретично, ці сценарії можна було поділити на 2 основних напрями.

Перший напрям (що більше схилявся до кейнсіанства) напрацювала в березні — квітні 1990 р. Економічна рада Чеської Республіки під керівництвом Франтішка Власка та подала у формі документу «Проект стратегії переходу до ринкової економіки». Цей проект передбачав відносно невеликий темп трансформації, стандартні методи приватизації й активну структурну політику в економіці. Повільно мала б лібералізуватися зовнішня торгівля. Проект передбачав реконструкцію державних підприємств і був проти купонної приватизації. В цілому, він виходив з поступового, еволюційного підходу до економіки.

Найвідомішим представником цього напрямку став економіст Вальтер Комарек, окрім нього в цю групу входили Карел Коуба, Любомир Млчох, Здислав Шульц. Всі вони були пов'язані з реформаційним рухом часів «Празької весни». По суті, цей напрям можна охарактеризувати як лівий [21, с. 45].

Другий напрям, який втілювався в документі «Стратегія економічної реформи», був по суті монетаристською економічною теорією, яка акцентувала увагу в першу чергу на саморегуляції ринку. На відміну від першої концепції, пропонувалися швидкі та радикальні реформні кроки. Цей радикальний проєкт створило Федеральне міністерство фінансів під керівництвом Вацлава Клауса у квітні 1990 р. [21, с. 45]. Для В. Клауса найважливішим аспектом у перетворенні економіки був час: трансформація мала відбутись у дуже короткий період, протягом якого в чехословацькому суспільстві панували б цілковита згода щодо реформаційного курсу, а політикам би довіряло населення. Чим швидше буде створено банківський, фінансовий сектори та ринок капіталів, тим швидшим стане економічне зростання [4, с. 43–48]. Головну роль тут мала відіграти швидкість змін, проте для працездатної ринкової системи слід було провести й довгострокові завдання. Останні були хоч і доволі важкі, але конче необхідні для успішного досягнення мети трансформації: прийняття нових правових норм, зміни судової системи, а також метаморфози неформальних інституцій [11, с. 9–14]. Напрямок В. Клауса був, по суті, радикальним підходом і базувався на так званому «Вашингтонському консенсусі» — зводі правил для новостворених ринкових економік, який мали спільно здійснювати Міжнародний валютний фонд, Всесвітній банк і американське міністерство фінансів (усі ці структури діяли у Вашингтоні, звідкіля й пішла ця назва) [6, с. 12–19].

Федеральний прем'єр Маріан Чалфа вперше виклав основи нової реформи в економіці 6–7 вересня 1990 р. на Всесвітньому економічному форумі, що відбувався в Празі. Фінальний документ, який прийняли Федеральні Збори 19 вересня 1990 р., був тією основою, на який будувався подальший хід реформ [7, с. 589]. Постановою № 20 Федеральних Зборів [13] з деякими незначними уточненнями було взято за основу проєкт федерального уряду від 30 серпня 1990 р. № 87 «Сценарій економічної реформи» [12]. Ця програма була комбінацією обох напрямків. Але більшість ідей узяли з проєкту Клауса. Поступово, в ході здійснення на практиці, перетворення все більше схилилися до радикальної течії. Сценарій був дуже схожий на польську стратегію «шокової терапії», але, на відміну від неї, передбачав швидку приватизацію, зокрема й у купонному варіанті. Водночас, угорський варіант реформ більшість спеціалістів вважали повільним [21, с. 46].

1990 р. став для економічної реформи підготовчим. Протягом нього формулювалися та приймалися основні теоретичні рішення з реалізації чехосло-

вацького переходу до ринкової економіки. Ще 22 березня 1990 р. Чехословаччина анулювала багатосторонні договори про обмінні курси з країнами Ради економічної взаємодопомоги (РЕВ), чим повністю зруйнувала сенс подальшого існування цієї організації. Сама ж ЧСФР у зовнішній торгівлі почала орієнтуватися на захід і 7 травня 1990 р. підписала з Євросоюзом тимчасовий договір (який з 1 березня 1992 р. було замінено на довгостроковий договір) про торгівлю.

18 квітня 1990 р. Федеральні Збори прийняли закон про недоторканність приватної власності [16, с. 462–468], який створив законодавчу базу для подальших нормативних актів про рівноправність і рівну охорону всіх форм власності, акціонерних товариств, приватних підприємств, а також підприємств з іноземним капіталом. Того дня зміни відбулись і в Основному законі: було прийнято Конституційний закон про внесення змін і доповнень до чинної Конституції 1960 р. та Конституційного закону № 143 про Чехословацьку федерацію, з приводу регулювання інституту приватної власності [14, с. 402–403].

Наступного дня федеративний парламент ухвалив Закон про державні підприємства, на основі якого всенародну власність було перетворено на державну. Держпідприємства мали поступово стати акціонерними товариствами, а держава мала б право одноосібно продавати акції й так відбувалася приватизація підприємства [17, с. 490–496].

Іншим питанням, яке потребувало швидкого правового регулювання, була проблема реституції власності, націоналізованої після Другої світової війни. Реституція — це поновлення майнових прав власників, їхніх нащадків або правонаступників на землю, нерухомість і засоби виробництва, раніше націоналізовані, конфісковані чи в будь-який інший спосіб відчужені проти їх волі у власність держави [3, с. 105]. 2 жовтня 1990 р. Федеральні Збори прийняли реституційний закон [15, с. 1466–1470]. Нерухомість, за винятком сільськогосподарських земель, що належала фізичним особам та перейшла у власність держави внаслідок конфіскації після 25 лютого 1948 р., і за яку не виплатили компенсації, поверталася первинним власникам, чи їхнім нащадкам, але тільки, якщо йшлося про чехословацьких громадян.

Лише протягом 1990–1991 рр. через суд було задоволено більше ніж 112 тис. реституційних заяв та вимог, внаслідок чого приблизно 130 тис. середніх і великих споруд та будівель було передано в користування попереднім власникам. Така соціальна справедливість коштувала державі, за найскромнішими підрахунками, 127 млрд. крон. Проте, ставлячи соціально-політичні цілі, реституція не дала очікуваного результату, тому що велика кількість заяв обумовила тривалу перевірку їх достовірності через суд [5, с. 184].

1990 р. став роком перших економічних змін, які, звісно, болісно вдарили по гаманцю мешканців Чехословаччини. Того року вперше суттєво зрос-

ли ціни на продукти харчування — до 24%, на паливо, і, як наслідок, — на залізничні (на 100%) й автомобільні (на 30%) перевезення. Мабуть, найтяжчою та найпроблемнішою зміною було нове регулювання обмінного курсу. За рік відбулося 3 девальвації чехословацької крони: 8 січня — на 16,6%, 15 жовтня — на 55,3% і 28 грудня — на 16%. Якщо на початку 1990 р. курс крони був: 1 долар = 14,29 крон, то наприкінці того самого року: 1 долар = 28 крон, хоча на чорному ринку цей показник офіційно становив 1 долар = 46 крон [21, с. 52].

1 січня 1991 р. офіційно розпочались економічні перетворення, відповідно до плану реформ. У центрі трансформацій стала цінова лібералізація. Вона практично означала те, що держава відмовилася втручатись у створення цін. З 1 січня було лібералізовано 85% цін, їх зростання було характерним і для тих товарів, які залишалися адміністративно фіксованими. Наприклад, вугілля подорожчало на 240%, газ — на 100%, тепло — на 320% [21, с. 57].

1991 р. розпочалася приватизація, яка складалася з «малої» та «великої». «Мала приватизація» — це прямий продаж господарських об'єктів оптової та роздрібною торгівлі, закладів громадського харчування й сервісу, невеликих фабрик і заводів, будівельно-монтажних компаній через аукціони та конкурси. Закон про малу приватизацію прийняли на рік раніше — 25 жовтня 1990 р. [18, с. 1547–1550]. Вартість господарських об'єктів визначалася залишковою вартістю в межах 1 млн. крон. Для реалізації програми «малої приватизації» на всій території країни було створено 85 регіональних приватизаційних комісій. 1991 р. відбулося 30 тис. аукціонів, на яких продали 21 940 господарських одиниць. Загалом, за 2,5 року реалізації цієї програми в приватну власність перейшло близько 85% об'єктів торгівлі та сфери послуг. Загальний прибуток держави при цьому становив 35 млрд. крон [5, с. 184].

26 лютого 1991 р. Федеральні Збори ухвалили так званий «великий приватизаційний закон», який передбачав, що великі державні підприємства, перетворені на акціонерні товариства, буде частково приватизовано шляхом продажу цих акцій та частково купонною методикою [19, с. 452–459]. Ця методика передбачала те, що перша хвиля приватизації мала проходити з травня по грудень 1992 р. і складатися з 5 раундів. Кожного раунду повнолітній чехословацький громадянин міг купити за 1035 крон купонну книжку (35 крон коштувала сама книжка + 1000 крон за спеціальні марки), яка складалася з 10 інвестиційних купонів. Ці купони можна було обміняти на акції приватизованих підприємств, або на акції спеціально створених для цих цілей інвестиційних фондів. Таких у Чехословаччині було 434, зокрема ті, які створили іноземні юридичні особи під гарантії держави. За першу хвилю було приватизовано 1491 державних підприємств (1/5 вартості державної власності). За період масової приватизації 40% населення передало 56% купо-

нів 10 найбільшим інвестиційним приватизаційним фондам (ІПФ). Саме ці фонди стали одним з найбільш проблемних моментів у чехословацькій версії приватизації.

Початково в планах авторів реформи не було ідеї створити посередників між тримачами акцій та самими акціонерними товариствами. Водночас, у ході економічних перетворень, поступово запанувала думка про те, що значно простіше керувати акціонерним товариством за допомогою ІПФ, ніж через величезну кількість власників, які не можуть ефективно та раціонально здійснювати право власності. Законодавча база діяльності ІПФ з'явилася доволі пізно (відповідний Закон № 248 ухвалили тільки 29 квітня 1992 р. [20, с. 1313–1321]). Тому до її прийняття існувала нерегульована правом сфера та територія, придатна для активної діяльності цих фондів, які скуповували акції підприємств у населення. Найбільш сумновідомим став фонд «Harvard Capital & Consulting», під керівництвом Віктора Коженій. Коженій, використовуючи масштабну медіа-кампанію, скупив у мешканців величезну кількість акцій дрібних підприємств, отримав контрольний пакет акцій приблизно 50 чеських заводів, а потім трансформував фонд у холдинг і, по суті, прирік підприємства на занепад, розпродавши акції з прибутком для себе. Після цього втік на Багамські острови [2].

Якщо говорити про проблеми економічної реформи, то, однозначно, одною з найголовніших було те, що різні суб'єкти федерації по-різному відчували негативні економічні наслідки реформ В. Клауса. Так, у ході економічних перетворень 1/3 промисловості, 1/4 сільського господарства і 1/5 ВВП Чехословаччини було втрачено. І якщо на початку реформ різниця між прибутком Чехії та Словаччини в промисловості не була настільки серйозною, то в сільському господарстві вже з самого початку почали вимальовуватися негативні тенденції скасування дотацій для регіонів зі складними природними умовами, до яких, безумовно, можна було віднести Словаччину. Якщо 1991 р. рівень прибутку в сільському господарстві Чеської Республіки впав на 13,6%, то в Словацькій Республіці цей показник досяг 26,3%. В подальшому, гостро постала проблема збройної промисловості в Словаччині [8, с. 270].

На території Словаччини було розміщено 60% збройної промисловості ЧСФР, що пояснюється прагненням соціалістичного керівництва розмістити військові заводи на достатній відстані від кордонів НАТО. 70% цієї чехословацької продукції в 1980-х рр. експортували до країн Організації варшавського договору (ОВД), залишок — до країн третього світу. В той час, як Чехія більше спеціалізувалася на виробництві легких тренувальних літаків, авіоніки та радарного устаткування (тобто продукції, яку можна було швидко конвертувати в цивільний сектор), то Словаччина зосередилася на важкій військової техніці. В м. Мартін, наприклад, виготовляли танки. Виробництво зброї

в Словаччині давала робочі місця для приблизно 80 тис. людей. Міністр закордонних справ ЧСФР Іржі Дінстбір іще 1990 р., зі згоди Президента Вацлава Гавела, заявив, що Чехословаччина перестає бути світовим продавцем зброї. Випуск озброєння в цілому по країні мав зменшитися на 85–87%, зокрема в Словаччині більше, ніж на 90%. З часом чеський прем'єр В. Клаус дозволив виробництво зброї, але тільки на чеській території. Логічно, що такі кроки привели до значного зростання безробіття в Словаччині. Якщо в Чеській Республіці під кінець 1991 р. було 4,1% безробітних, то аналогічний показник у Словацькій Республіці становив 11,8% [8, с. 271].

Перші кроки з реалізації економічної реформи в Чехословаччині, безперечно, принесли успішний перехід на ринкові механізми, проте не змогли утримати єдність федерації. Методи, які використав В. Клаус, виявилися більш орієнтованими на розвиток чеської частини федерації й не особливо враховували словацьку специфіку, тому не тільки не сприяли єдності, а, по суті, виявилася однією з серйозних причин розпаду єдиної держави чехів та словаків.

1. Задорожнюк Э. Власть — общество — реформы: Центральная и Юго-Восточная Европа, вторая половина XX века / Задорожнюк Э. — М. : Наука, 2006. — 442 с.

2. Копчак Б. З чехів за приватизацію також добре здерли / Богдан Копчак // Український журнал. — 2008. — № 7–8 (37). — С. 28–29.

3. Мельниченко Б. Політико-правові перетворення в Центрально-Східній Європі наприкінці XX ст.(на матеріалах Польщі, Чехії та Словаччини) / Мельниченко Б. Б. — Львів : ЛьвДУВС, 2012. — 204 с.

4. Ревенко В. Приватизація в Чехії і Словачії / Ревенко В. Л., Черняк В. К., Науменко І. В. — К. : Редакція газети «Ділова Україна», 1995. — 190 с.

5. Цуп О. Чеський досвід приватизації в умовах ринкових перетворень в Україні / О. Цуп // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. — Тернопіль, 2013. — Вип. 18. — С. 180–188.

6. Morvay K. Transformácia ekonomiky: skúsenosti Slovenska / K. Morvay a kol. — Bratislava : Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky Slovenskej akadémie vied, 2005. — 330 s.

7. Rychlík J. Od minulosti k dneš ku. Dějiny českých zemí / J. Rychlík, V. Penčev. — Praha : Vyšehrad, 2013. — 685 s.

8. Rychlík J. Rozdělení Československa (1989–1992) / Rychlík J. — Praha : Vyšehrad, 2012. — 432 s.

9. Stein E. Česko-Slovensko. Konflikt-roztržka-rozpad / Stein E. — Praha : Academia, 2000. — 371 s.

10. Suk J. Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křižovatky jedné politické krize. Od listopadu 1989 do června 1990 / Suk J. — Praha : Prostor, 2003. — 507 s.

11. Svěnar J. Strategie ekonomické přeměny Československa / Svěnar J. — Praha : Lidové noviny, 1990. — 46 s.

12. Tisk č. 87 Scénář ekonomické reformy : [Електронний ресурс]. — URL : http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0087_01.htm (дата звернення 11.11.2015).

13. Usnesení federální ho shromáždění č. 20 ke scénáři ekonomické reformy : [Електронний ресурс]. — URL : <http://www.psp.cz/eknih/1990fs/slsn/usneseni/u0020.htm> (дата звернення 11.11.2015).

14. Ústavní zákon ze dne 18. dubna 1990 kterým se mění a doplňuje ústavní zákon č. 100 / 1960 Sb., Ústava Československé federativní republiky, a ústavní zákon č. 143 / 1968 Sb., o československé federacy // Sbírka zákonů České a Slovenské Federativní republiky, částka 21/1990.

15. Zákon ze dne 2. října 1990 o změně následků některých majetkových křivd // Sbírka zákonů České a Slovenské Federativní republiky, částka 69/1990.

16. Zákon ze dne 18. dubna 1990 o soukromém podnikání občanů // Sbírka zákonů České a Slovenské Federativní republiky, částka 23/1990.

17. Zákon ze dne 19. dubna 1990 o státním podniku // Sbírka zákonů České a Slovenské Federativní republiky, částka 24/1990.

18. Zákon ze dne 25. října 1990 o převodech vlastnictví státu k některým věcem na jiné právnické nebo fyzické osoby // Sbírka zákonů České a Slovenské Federativní republiky, částka 73/1990.

19. Zákon ze dne 26. února 1991 podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby // Sbírka zákonů České a Slovenské Federativní republiky, částka 20/1991.

20. Zákon ze dne 29. dubna 1992 o investičních společnostech a investičních fondech // Sbírka zákonů České a Slovenské Federativní republiky, částka 51/1992.

21. Židek L. Transformace české ekonomiky: 1989–2004 / Židek L. — Praha : C. H. Beck, 2006. — 304 s.

1. Zadorozhnjuk Je. Vlast' — obshhestvo — reformy: Central'naja i Jugo-Vostochnaja Evropa, vtoraja polovina XX veka / Zadorozhnjuk Je. — M. : Nauka, 2006. — 442 s.

2. Kopchak B. Z chekhiv za pryvatyzatsiiu takozh dobre zderly / Bohdan Kopchak // Ukrainskiy zhurnal. — 2008. — № 7–8 (37). — S. 28–29.

3. Melnychenko B. Polityko-pravovi peretvorennia v Tsentralno-Skhidnii Yevropi naprykintsi KhKh st.(na materialakh Polshchi, Chekhii ta Slovachchyny) / Melnychenko B. B. — Lviv : LvDUVS, 2012. — 204 c.

4. Revenko V. Pryvatyzatsiia v Chekhii i Slovakiï / Revenko V. L., Cherniak V. K., Naumenko I. V. — K. : Redaktsiia hazety «Dilova Ukraina», 1995. — 190 s.

5. Tsyp O. Cheskyi dosvid pryvatyzatsii v umovakh rynkovykh peretvoren v Ukraini / O. Tsyp // Ukrainska nauka: mynule, suchasne, maibutnie. — Ternopil, 2013. — Vyp. 18. — S. 180–188.

6. Morvay K. Transformácia ekonomiky: skúsenosti Slovenska / K. Morvay a kol. — Bratislava : Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky Slovenskej akadémie vied, 2005. — 330 s.

7. Rychlík J. Od minulosti k dneš ku. Dějiny českých zemí / J. Rychlík, V. Penčev. — Praha : Vyšehrad, 2013. — 685 s.

8. Rychlík J. Rozdělení Československa (1989–1992) / Rychlík J. — Praha : Vyšehrad, 2012. — 432 s.

9. Stein E. Česko-Slovensko. Konflikt-roztržka-rozpad / Stein E. — Praha : Academia, 2000. — 371 s.

10. Suk J. Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křižovatky jedné politické krize. Od listopadu 1989 do června 1990 / Suk J. — Praha : Prostor, 2003. — 507 s.

11. Svěnar J. Strategie ekonomické přeměny Československa / Svěnar J. — Praha : Lidové noviny, 1990. — 46 s.

12. Tisk č. 87 Scénář ekonomické reformy : [Електронний ресурс]. — URL : http://www.psp.cz/eknih/1990fs/tisky/t0087_01.htm (дата звернення 11.11.2015).

13. Usnesení federální ho shromáždění č. 20 ke scénáři ekonomické reformy : [Електронний ресурс]. — URL : <http://www.psp.cz/eknih/1990fs/slsn/usneseni/u0020.htm> (дата звернення 11.11.2015).

14. Ústavní zákon ze dne 18. dubna 1990 kterým se mění a doplňuje ústavní zákon č. 100 / 1960 Sb., Ústava Československé federativní republiky, a ústavní zákon č. 143 / 1968 Sb., o československé federacy // Sbírka zákonů České a Slovenské Federativní republiky, částka 21/1990.

15. Zákon ze dne 2. října 1990 o změně následků některých majetkových křivd // Sbírka zákonů České a Slovenské Federativní republiky, částka 69/1990.

16. Zákon ze dne 18. dubna 1990 o soukromém podnikání občanů // Sbírka zákonů České a Slovenské Federativní republiky, částka 23/1990.

17. Zákon ze dne 19. dubna 1990 o státní m podniku // Sbírka zákonů České a Slovenské Federativní republiky, částka 24/1990.

18. Zákon ze dne 25. října 1990 o převodech vlastnictví státu k některým věcem na jiné právnické nebo fyzické osoby // Sbírka zákonů České a Slovenské Federativní republiky, částka 73/1990.

19. Zákon o ze dne 26. února 1991 podmi nkách převodu majetku státu na jiné osoby // Sbírka zákonů České a Slovenské Federativní republiky, částka 20/1991.

20. Zákon ze dne 29. dubna 1992 o investiční ch společnostech a investiční ch fondech // Sbírka zákonů České a Slovenské Federativní republiky, částka 51/1992.

21. Židek L. Transformace české ekonomiky: 1989–2004 / Židek L. — Praha : C. H. Beck, 2006. — 304 s.

T. B. Орлова

*Київський національний університет
ім. Тараса Шевченка*

УДК 94(477):32-027.21(73)«19/20»

ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ ІДЕЙ АМЕРИКАНСЬКИХ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЦІВ У РЕАЛІЯХ І ПЕРСПЕКТИВАХ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

T. Orlova

Kyiv National Taras Shevchenko University

The Reflection of Ideas by American Social Scientists in the Reality and Prospects of Contemporary Ukraine

У статті вперше у вітчизняній історіографії подано аналіз українських реалій і перспектив крізь призму висновків відомих американських науковців.

Ключові слова: цивілізація, Великі хвилі, футуришок, постіндустріальне суспільство, модернізація.